

пускав, що іноземні інвестори за 9 років вклядуть в українську економіку 10 млрд. дол. Проте лише 2005 р. дав змогу отримати 8 млрд. дол. прямих іноземних інвестицій переважно за рахунок продажу Криворіжсталі та банку "Аваль". Сумарний обсяг вкладень іноземців у вітчизняну економіку з початку 2002 р., за даними Держкомстату, уже досяг 16,4 млрд. дол. [1; 4].

Слід зазначити, що аналогічні процеси відбуваються і в інших країнах колишнього соцтабору. В Україні і в інших постсоціалістичних країнах лібералізація реалізувалася через політичні рішення, тобто була швидкою. У Західній Європі після Другої світової війни "відтавання заморожених ринків" зажадало досить значного еволюційного розвитку. Багато фахівців пов'язують цю швидкість із важливістю для урядів постсоціалістичних країн ідентифікувати економіку своїх країн як ринкову, що обумовлено зовнішнім тиском з боку МВФ, ВТО та інших при одержанні іноземних кредитів.

Цікаво у зв'язку із цим зазначити, що проведений експертами МВФ аналіз політики у сфері зовнішньої торгівлі 59 країн, які розбиваються, і країн з перехідною економікою показав, що в 4 країнах дотримувалися політики лібералізації (вільної торгівлі), що відкриває внутрішній ринок для іноземної конкуренції; в 22 країнах сполучили підходи лібералізації й протекціонізму (це називається помірним торговельним режимом, де елементи свободи торгівлі й протекціонізму поєднуються в якихось пропорціях); у більшості ж країн (33) переважав наявний протекціонізм [1].

Таким чином, історія XX століття багата для світової системи як хвилями протекціонізму, так і хвилями лібералізації торговельних режимів. Якщо виходити з недоречності сліпого копіювання ліберальних теорій та ідеалізації регулюючих якостей ринку, то Україні (як і іншим країнам СНД) потрібна своя модель поведінки у світовій економіці, модель, яку можна умовно назвати "виваженим протекціонізмом". Виважений протекціонізм для вітчизняних банків означає неогородження їх від конкуренції взагалі. Без нього на період реформ банківський ринок, як показав досвід минулих років, майже повністю може бути витіснено закордонними фінансовими установами, що спричинить скорочення зайнятості й доходів бюджету.

Виважений протекціонізм може і повинен стати інструментом не тільки зваженої зовнішньоекономічної політики України, але й методом конкурентної боротьби на західних ринках збуту. У цьому переконує вміння використання протекціоністських заходів тими країнами, які в політику рятують за лібералізацію. Наприклад, країни – члени Європейського співтовариства (ЄС) – застосовують до України, що взяла курс на лібералізацію своєї зовнішньої торгівлі (щоб її допустили в тому числі й на ринки країн ЄС), дуже хворобливі протекціоністські заходи.

Сьогодні елементи протекціонізму, які спостерігаються в зовнішньоторговельній політиці України, не завжди виправдуються слабкою підготовленістю країни до допуску на український ринок будь-яких фінансових інститутів. Іноді вони диктуються іншими обставинами.

Сприяти зміцненню вітчизняної банківської системи та зовнішньоекономічної діяльності банків України може розпочатий процес укрупнення банків, який дасть змогу через деякий період вивести на світову арену дійсно великі (не тільки за українськими, а й за європейськими стандартами) банки, які змогли б бути важливими "фігурами" спочатку на регіональних, а згодом і на загальносвітовому ринку банківських послуг.

При виході на світовий фінансовий ринок комерційні банки мають розглянути ряд конкретних зовнішніх факторів, які відіграють суттєву роль у формуванні стратегії і подальшій діяльності банку на ньому. Серед них основну увагу слід приділити культурним, політичним, соціальним і економічним факторам. Фактором, що стримує входження України в глобальний конкурентний простір, є нерозвиненість банківського сектору. Про це свідчить показник банківської платоспроможності, який залишається досить низьким порівняно з іншими країнами протягом останніх років.

Для ефективного виходу українських банків на світовий фінансовий ринок необхідно вжити комплекс заходів норма-

тивно-правового, економічного та інституціонального характеру, який повинен передбачати:

- гармонізацію українського і міжнародного законодавства; забезпечення доступу до світового фінансового ринку шляхом оптимізації обмежень на фінансові операції, що існують на теперішній час;

- спрощення системи виходу банку на світовий ринок з боку національного законодавства та розширення спектру послуг українських банків;

- створення ефективного механізму захисту внутрішнього ринку та вдосконалення системи стандартизації і сертифікації, захисту прав інтелектуальної власності.

Організаційно-інституціональні інструменти виходу банків на світовий фінансовий ринок передбачають використання перспективних форм і методів міжнародного співробітництва із закордонними країнами, банками, юридичними та фізичними особами. В економіко-організаційному плані цьому може сприяти створення філіалів, відділень, дочірніх банків, стратегічних альянсів, банківських холдингових компаній [6].

Література: 1. Вернер Неллі. Інвестиційна та приваблива // Український діловий тижневик "Контракти". – 2006. – №47. – С. 18 – 22. 2. Філіпенко А. С. Економічний розвиток сучасної цивілізації: Навч. посібник. – К.: Знання, 2004. – 174 с. 3. Закон України "Про банки і банківську діяльність" // www.bank.gov.ua 4. Закон України "Про зовнішньоекономічну діяльність" // www.bank.gov.ua 5. Рубан О. Ставка більша за життя // Український діловий тижневик "Контракти". – 2006. – №48. – С. 23 – 24. 6. Литвин Н. Б. Облік і аналіз зовнішньоекономічної діяльності комерційних банків: Навч. посібник. – Тернопіль: Карт-Бланш, 2003. – 364 с.

Стаття надійшла до редакції
26.05.2008 р.

УДК 336.773

Марцин В. С.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ КРЕДИТІВ ЗА ФОРМОЮ, ВИДАМИ ТА ЇХ ФУНКЦІЯМИ

Bank credit plays a large part in reproduction processes stimulation of economics, as it is one of the main financial resources providing sources of the enterprises present range.

Credit importance research as an economic category begins with the credit classification approaches determination and their functions study. Credit forms, their internal connection and continuous value movement as the capital transference process are revealed. It is emphasized on the credit relation subjects; credits are outlined according to their target destination and legal-organizational characteristic. The attention is paid to credit functions' characteristic and their transformation through natural and juridical persons' money savings, which serve as the loanable funds forming base.

Питання про форми та види кредиту з практичного погляду не має такого важливого значення, як інші складові теорії кредиту. Можливо, цим пояснюється надто вільне трактування

їх визначення в більшості публікацій з теорії кредиту. Важко віднайти навіть два трактування, які б по суті та змісту відображали форми й види кредиту. Справа не тільки в різних підходах, а й у тому, що нерідко одні й ті самі поняття одні автори називають формами кредиту, інші — видами, і навпаки. Деякі автори говорять лише про форми кредиту і зовсім не згадують про види [1, с. 11]. Така невизначеність негативно впливає на практику організації кредитування, зокрема на розроблення її нормативно-правового забезпечення.

Для науково обґрунтованого вирішення цього питання потрібно, насамперед, виробити єдиний методологічний підхід до визначення критеріїв класифікації кредиту. На погляд автора, такий підхід повинен ґрунтуватися:

відмінності самих понять форми та виду;
відмінності у внутрішній структурі кредиту та її окремих елементів;

практичну доцільність та зручність у користуванні.

У загальноприйнятому розумінні форма — це зовнішній, найбільш загальний вияв певного предмета чи явища, який хоч і пов'язаний внутрішньою їх сутністю, але не розкриває її змісту. Оскільки кредит — явище суспільне і характеризує економічні відносини, про його форму можна говорити з певною умовністю як про найбільш загальний вигляд, якого він може набувати в процесі руху і який не розкриває його внутрішньої сутності та структури [2, с. 89]. Тому критеріїв для виділення форм кредиту небагато.

Найбільш загальним проявом кредиту, в якому початково розкривається його сутність і внутрішня структура, є форма позиченої вартості, що вступає у взаємовідносини між кредитором і позичальником. Таких форм може бути дві — товарна (натурально-речова) та грошова [3, с. 4]. Тому й форм кредиту також може бути дві — товарна і грошова. Ці форми визначають лише загальні контури кредиту і не відображають його внутрішньої структури. Подібні форми можуть мати й інші економічні інструменти — фінанси, торгівля тощо. Проте це не суперечить призначенню форми, оскільки вона є найбільш узагальненою характеристикою і може бути спільною для інших економічних категорій.

Само поняття "вид кредиту" об'єднує цілий ряд характеристик, явищ за спільними ознаками і входить до більш складного узагальнення, а саме роду. Тому видова характеристика застосовується, як правило, до внутрішньої структури об'єкта дослідження, у даному випадку — кредиту. Оскільки кредит має значну кількість структурних проявів, то може застосовуватися багато критеріїв його класифікації та виділятися багато його видів. Але всі вони об'єднуються в одну з двох форм кредиту, конкретизуючи їх внутрішній зміст. Такий підхід до класифікації форм та видів кредиту видається виправданим і з позицій практичної доцільності [4, с. 2]. Він спрощує розуміння внутрішнього взаємозв'язку між окремими проявами кредиту, що повинно сприяти кращій організації кредитних відносин.

Якщо розглядати форми кредиту, зокрема товарну та грошову, то вони є рівноправними і рівнозначними. По суті, це прояв єдиної форми кредиту через вартість. Вони між собою внутрішньо пов'язані і доповнюють одна одну: позички, надані в товарній формі, можуть погашатися в грошовій формі, і навпаки. Більш того, кредит у товарній формі нерідко обумовлює появу грошового кредиту, що надає кредитному руху вартості більшої гнучкості та ефективності [5, с. 9].

У товарній формі кредит надається в разі продажу товарів з відстрочкою платежу (комерційний кредит), при оренді майна (в тому числі лізинг), наданні речей чи приладів у прокат, погашенні міждержавних боргів поставками товарів тощо. У деяких із цих випадків погашення позичок здійснюється у грошовій формі, що дало підстави окремим дослідникам говорити про змішану (товарно-грошову) форму кредиту. Проте так ставити питання можна лише стосовно окремої позички. Кредит же як процес — це безперервний рух вартості. Він вимагає виділення двох його форм і це достатньо для характеристик кредиту як процесу руху капіталу.

Як правило, у грошовій формі надають свої позички банки, міжнародні фінансово-кредитні установи, уряди окремим

суб'єктам господарювання. Широко використовує грошову форму кредиту населення — при розміщенні заощаджень у банківських депозитах, одержанні позичок у банках тощо. Грошова форма кредиту має найширшу сферу застосування. Це зумовлено переважно грошовою формою сучасної економіки та перерозподілом призначенням самого кредиту. До характеристики змісту і форми кредиту можна підходити з різних позицій. Залежно від суб'єктів кредитних відносин прийнято виділяти банківський кредит, державний кредит, міжгосподарський (комерційний) кредит, міжнародний, особистий (приватний) кредит. У банківському кредиті суб'єктами кредитних відносин є банк, у державному кредиті — держава, що виступає переважно позичальником. У міжгосподарському (комерційному) кредиті обома суб'єктами є господарюючі структури, в міжнародному кредиті — резиденти різних країн. В особистому (приватному) кредиті одним із суб'єктів виступає фізична особа. Виходячи з наведеного, одна й та сама позичка може бути віднесена до кількох видів кредиту. Наприклад, банківська позичка сімейному господарству може належати до банківського кредиту і до особистого (приватного). Неправомірно також протиставляти товарну форму кредиту грошовій як менш розвинену, менш прогресивну і грошову як універсальну [6, с. 38]. Відмінності між ними зводяться переважно до сфер і обсягів застосування — грошова форма використовується значно ширше, ніж товарна, оскільки перерозподіл вартості, що забезпечується кредитом, здійснюється переважно в грошовій формі.

Залежно від сфери застосування позичкового капіталу можна виділити:

виробничий кредит, що використовується на формування основного й оборотного капіталу у сфері виробництва, тобто на виробничі цілі;

торговий кредит, який призначений для реалізації товарів і послуг;

споживчий кредит, що спрямовується на задоволення особистих потреб людей, тобто обслуговує сферу особистого споживання.

На перший погляд складається враження, що тільки виробничий і торговий кредити відповідають усім закономірностям руху кредиту, оскільки в результаті його використання створюється нова вартість і передумови для повного повернення позиченої вартості кредиту. У сфері ж особистого споживання позичена вартість знищується, "проїдається" і тому тут не створюються передумови для її зворотного руху як ключової ознаки кредиту. Отож, споживчий кредит іноді вважають некомерційним [7, с. 132]. Проте це не так. Особисте споживання сприяє реалізації вартості предметів споживання, забезпечує підтримку та зростання вартості робочої сили, продаж якої на ринку створює джерело повернення позиченої вартості кредиту. Тому і споживчий кредит цілком відповідає всім закономірностям руху кредиту. Можна погодитися з класифікацією кредитів у часі, де виділяються короткострокові (до одного року), середньострокові (до п'яти років) та довгострокові (понад п'ять років) кредити [3, с. 2]. В основі такого поділу кредиту на види лежить тривалість кругообігу капіталу, у формуванні якого бере участь позичена вартість. Існує поділ кредитів за галузевою ознакою. Тут частіше всього виділяють:

кредити в промисловості;

кредити в сільське господарство;

кредити в торгівлю;

кредити в будівництво, особливо в житлове будівництво;

кредити в інші галузі господарювання.

Класифікація кредиту за галузевою спрямованістю має більше практичне значення. Воно проявляється в тому, що в кожній галузі є істотна специфіка кругообігу капіталу, яка обумовлює адекватну організацію самого кредитного процесу. З метою детального аналізу структури видів кредитів необхідно розкрити їх конкретне призначення.

Залежно від цільового призначення кредиту виділяють:

кредит на формування виробничих запасів (сировини, матеріалів, паливно-мастильних матеріалів, тари тощо);

кредит для забезпечення витрат виробництва (сезонні витрати в сільському господарстві, на лісозаготівлі, на ремонті роботи, на виготовлення продукції з тривалим циклом виробництва — житлових будинків, літаків, кораблів тощо);

кредит на створення запасів готової продукції (залишки на складах виробничих підприємств, запаси на складах торговельних організацій тощо);

кредити, пов'язані з виникненням тимчасових розривів у платежах, коли економічні суб'єкти повинні здійснювати платежі, а призначені для цього кошти не надійшли чи надійшло їх мало (виплата заробітної плати, розрахунки з постачальниками, з бюджетом тощо).

З методологічних позицій, ураховуючи організаційно-правові ознаки та умови надання позичок можна виділяти такі види кредиту:

- забезпечений і незабезпечений;
- прямий і опосередкований;
- строковий і прострочений, пролонгований;
- реальний, сумнівний, безнадійний;
- платний, безплатний.

Кожний із видів кредиту характеризує певну грань його внутрішньої сутності, а в сукупності вони дають чітке уявлення про складну структуру кредиту і процес його руху в межах товарної та грошової форм. У свою чергу, кожний вид і форма кредиту мають свої специфічні функції.

Кредит як економічна категорія не тільки має внутрішню сутність, що проявляється в його структурі, закономірностях руху, формах і видах, а й активно взаємодіє із зовнішнім середовищем, з іншими (не кредитними) процесами в економіці і соціальній сфері та помітно впливає на них. Основні напрями й механізми цього впливу визначають окремі його функції.

Поняття функції стосується кредиту взагалі, а не якоїсь окремої його форми чи окремого виду. Функцією може бути лише такий вплив на зовнішнє середовище, який здійснюють усі форми і різновиди кредиту. Тому функції кредиту сприяють його консолідації як цілісного явища й виокремленню його з інших економічних явищ у самостійну категорію.

Будучи проявом впливу кредиту на навколишнє економічне середовище, функції характеризують суспільне призначення кредиту, що він виконує в суспільстві, тобто його роль [8, с. 63]. Як і сама сутність кредиту, його функції є явищем об'єктивним та динамічним. Кожна з них формується стихійно, розвивається в міру розвитку самої сутності кредиту і економічного середовища, в якому він функціонує. Надати чи позбавити кредит певної функції вольовим способом неможливо. Тому викликає значний різнобій серед дослідників щодо визначення кількості функцій кредиту.

Серед дослідників кредиту найменше розбіжностей спостерігається щодо перерозподільчої функції [9, с. 82]. Її загальне визнання ґрунтується на самій сутності кредиту як форми зворотного руху вартості та на чітко вираженій доцільності, яку виконує кредит в економічній системі, що зводиться до переміщення ресурсів між її окремими суб'єктами, секторами тощо на засадах повернення.

Перерозподільна функція полягає в тому, що матеріальні та грошові ресурси, які були вже розподілені й передані у власність економічним суб'єктам, через кредит перерозподіляються і спрямовуються у тимчасове користування іншим суб'єктам, не змінюючи їх первинного права власності. Такий перерозподіл не є суто механічним явищем, а має велике економічне значення, тому що кошти, вивільнені в одних ланках процесу відтворення, спрямовуються в інші ланки, і це прискорює оборот капіталу, сприяє розширенню виробництва.

Вільні кошти через кредит спрямовують у ті ланки суспільного виробництва, на продукцію яких передбачається зростання попиту, а отже, одержання більших прибутків. Це створює можливості для запровадження новішої техніки прогресивного коригування всієї структури виробництва, підвищення його ефективності.

Розвиток перерозподільної функції, вдосконалення практичного механізму її реалізації має ключове значення для підвищення ролі кредиту, для швидкого подолання економічної кризи і забезпечення економічного зростання в Україні.

Що стосується функції кредиту, пов'язаної із забезпеченням потреб обороту в платіжних засобах, то вона ще не набула однозначного тлумачення в літературі. Одні автори називають її просто емісійною функцією, другі – функцією

утворення в обороті додаткової купівельної спроможності, треті – функцією заміщення справжніх грошей в обороті кредитними операціями [10, с. 25]. Такий різнобій взагалі породжує сумнів у тому, чи виконує кредит подібну функцію. Адже функцію емісії грошей насправді виконує банківська система (НБУ). А той факт, що банківська система здійснює і кредитну діяльність, не дає жодних підстав поширювати її емісійну функцію на кредит як економічну категорію. Те ж саме стосується і думки про функцію утворення додаткової до наявної в економіці купівельної спроможності. Адже це та ж сама емісійна функція, тільки сформульована іншими словами.

Цю функцію кредиту можна прийняти лише звівши її до заміщення справжніх грошей кредитними операціями, але це скоріше державна функція, а не кредитна. Нині підтримку обороту неповноцінних грошей теж забезпечує держава, а не кредит, і використовують при цьому не тільки кредитні операції, а й казначейські зобов'язання (паперові гроші). Тому ця функція кредиту потребує більш глибокого вивчення, а її формулювання – істотного уточнення.

На погляд автора, функція кредиту, що реалізується в грошовій сфері, полягає в тому, що кредит забезпечує найкращі передумови для ефективного регулювання обороту грошей в інтересах повного задоволення потреб економіки в платіжних засобах і підтримання достатньої для економічного розвитку стабільності грошей. Кредитний механізм дає можливість гнучко розширити масу платіжних засобів в обороті, коли потреба в них зростає: через збільшення маси комерційних векселів та маси банківських депозитів завдяки прискоренню грошово-кредитного мультиплікатора, розширенню рефінансування комерційних банків центральним банком. При скороченні потреб обороту всі ці складові маси платіжних засобів можна також зменшити. Але забезпечує це не кредит сам по собі, а державні органи монетарного управління. А чи захочуть вони це зробити, скориставшись можливостями кредитного механізму, залежить не від кредиту, а від цілей монетарної політики [1, с. 11].

Окремі дослідники визнають також контрольну функцію кредиту, вбачаючи сутність її в тому, "що в процесі кредитування забезпечується контроль за дотриманням умов та принципів кредиту з боку суб'єктів кредитної угоди" [9, с. 90]. Проте наявність такої функції кредиту багато хто заперечує, посилаючись на те, що контроль властивий не тільки кредитним відносинам, а й багатьом іншим – фінансовим, страховим, торговельним тощо, тобто він не є суто родовою ознакою кредиту.

Щодо цього прибічники контрольної функції кредиту справедливо вказують на специфічність контрольної складової кожного економічного інструменту. Так, контрольна складова кредиту відзначається високим стимулюючим ефектом і обмеженістю адміністративно-вольового впливу на контрагента, тоді як у контрольній складовій інших економічних інструментів (фінансів, податків, страхування тощо) переважає адміністративно-вольовий, а не економічний вплив. Більше того, сам кредитний контроль не зводиться до перевірки дотримання контрагентами умов угоди, як це загальноприйнято, а включає ґрунтовний економічний аналіз та оцінку стану контрагентів, передусім кредитоспроможності позичальника, прогнозування можливого ризику напередодні укладання угоди. На цьому ґрунті визначаються відповідні умови кредитування, що включаються в угоду, які самі по собі стимулюють економічному поведінку суб'єктів кредиту – як позичальників, так і кредиторів. Тому є підстави розширити назву цієї функції – назвати її контрольно-стимулюючою. Така назва повніше відповідатиме змісту цієї функції кредиту і краще відобразить її відмінність від контрольної функції інших інструментів.

Контрольно-стимулююча функція кредиту не обмежується відповідними заходами кредитора відносно позичальника. Контрольно-стимулюючий вплив відчуває на собі і кредитор. Можливість вивільнити з обігу кошти і вкласти їх у надійні дохідні позиції стимулює кредитора до прискорення обороту свого капіталу, нарощування вільних ресурсів, більш економічного їх витрачання, підвищення своєї кваліфікації щодо розміщення вільних ресурсів тощо. При цьому слід мати на увазі, що стимулююча складова цієї функції переважає над суто контрольною. Адже в багатьох випадках суб'єкти кредиту не

мають можливості здійснювати формальний контроль за своїми контрагентами. Наприклад, позичальник не може контролювати діяльність банку. А в державному кредиті навіть кредитор (населення, комерційні банки) позбавлений можливості контролювати свого боржника – державу. Але стимулюючий вплив кредиту постійно відчують на собі всі його суб'єкти – як позичальники, так і кредитори.

Заслугує на увагу ще одна функція кредиту – функція капіталізації вільних грошових доходів. Вона полягає в трансформації завдяки кредиту грошових нагромаджень та заощаджень юридичних і фізичних осіб у вартість, що дає дохід, тобто в позичковий капітал. Така трансформація забезпечується через зворотний рух та платність кредиту, а тому будь-яка маса вільної вартості, будучи переданою в позичку, набуває функції кредиту.

Література: 1. Шектер А. Какая основа денежно-кредитной политики подходит Украине? // Международный валютный фонд. – 2007. – С. 10 – 11. 2. Карпенко Г. В. Кредитна діяльність вітчизняних банків та можливості їх інтеграції до світової фінансової системи // Фінанси України. – 2007. – №2. – С. 89 – 96. 3. Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України // Постанова правління НБУ від 26.09.06 р. №378. 4. Основні заходи грошово-кредитної політики на 2007 рік // www.bank.gov.ua 5. Биконя С. Інститут факторингу в умовах переходу до економічного зростання // Персонал. – 2006. – №2. – С. 8 – 10. 6. Головин В. Финансовая глобализация и ограничения национальной денежно-кредитной политики // Вопросы экономики. – 2007. – №7. – С. 36 – 41. 7. Арсенюк О.В. Шляхи підвищення ефективності регулювання короткострокових ставок в Україні // Матеріали наук.-пр. конф. "Стратегія соціально-економічного розвитку України та пріоритети грошово-кредитної політики". – К., 2007. – С. 130 – 133. 8. Гриценко О. О. Сучасний міжнародний досвід контролювання інфляції // Інфляція та фінансові механізми, їх регулювання. – К.: Інститут економіки та прогнозування, 2007. – С. 62 – 64. 9. Павлюк К. Розвиток казначейської системи виконання державного бюджету // Фінанси України. – 2006. – №2. – С. 78 – 90. 10. Бобров С. А. Сучасний стан і перспективи розвитку кредитування малого бізнесу // Фінанси України. – 2004. – №1. – С. 22 – 26.

Стаття надійшла до редакції
09.09.2008 р.

УДК 336.717

Курочкіна І. Г.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КОНСОЛІДАЦІЇ БАНКІВ ШЛЯХОМ ЗЛИТТЯ, ПОГЛИНАННЯ ТА ПРИДБАННЯ

The difference among such notions as "merger", "absorption", "acquisition" has been defined; the results of studying the features of forms and types of the bank consolidations, their classification and the reasons of banking transformations have been presented in the article.

Світовий досвід показує, що під впливом глобалізації ринків капіталу і посилення міжбанківської конкуренції намітилася тенденція до усунення бар'єрів, які штучно розділяють

один від одного різні види банківської діяльності. Кредитні установи все більше стають універсальними.

Одним із наслідків процесів, що відбуваються в сучасній економіці, стає об'єднання банків у різній формі. В розвинених країнах цей процес набув в останні два десятиліття дуже активного характеру. Цілі і форми таких об'єднань різноманітні, що пов'язано з комплексністю сучасних економічних відносин.

Процес банківських трансформацій почав розвиватися і в Україні, будучи одним з актуальних процесів реформування банківського сектору.

Серед наукових праць, у яких досліджуються теоретичні основи економічних форм реорганізації та процесів трансформації, їх сучасні форми, міжнародне конкурентне середовище, аналіз умов та мотиваційних факторів консолідації компанії, необхідно виділити дослідження таких зарубіжних вчених, як: Р. Бейлі, М. Бішоп, В. Гесць, П. Гохан, М. Дудченко, О. Стокова, С. Маєрс, Ю. Макогон, М. Марсале, Р. Нельсон, М. Рубцов, А. Румянцева, Дж. Стиглер, М. Хебек, А. Шляйфер та багатьох інших.

Метою даної статті є з'ясування різниці між поняттями "злиття", "поглинання", "придбання", дослідження особливостей форм та видів консолідацій банків, а також визначення мотивів банківських трансформацій.

На сьогодні український банківський сектор переживає один із найважливіших періодів свого розвитку. Підвищення рівня концентрації капіталу, посилення конкуренції, зростання вимог до достатності банківського капіталу спонукають банки перебудовуватися, підвищувати свою конкурентоспроможність. Одним із шляхів вирішення цього завдання є консолідація банків.

У цілому, якщо розглядати поняття "консолідація" в рамках банківської сфери, розуміємо об'єднання двох або більше банків через процедури злиття і поглинання [1].

Банківський ринок злиттів і поглинань – це форма конкурентних стосунків з перетіканням капіталу одного банку в інший, який визначається як гостра, радикальна форма конкуренції, а за змістом – як спосіб концентрації і централізації банківського капіталу.

У даний час повної єдності думок відносно понять "злиття" і "поглинання" не існує. Традиційно під банківським злиттям розуміється будь-яке об'єднання двох або більше банків в один, при якому інші банки, які беруть участь у цьому процесі, припиняють своє існування [2].

І. Г. Владимірова [3] інтерпретує банківське злиття як реорганізацію банку, згідно з якою права та обов'язки кожного з них переходять до знов виниклого банку відповідно до передавального акту. Тобто необхідною умовою оформлення угоди злиття банків є поява нового банку, при цьому новий банк утворюється на основі двох або декількох колишніх кредитних установ, які повністю втрачають своє самостійне існування. Новий банк бере під свій контроль управління всіма активами і зобов'язаннями перед клієнтами банків – своїми складовими частинами, після чого останні розпускаються. Наприклад, якщо банк А об'єднується з банком В і С, то в результаті на ринку може з'явитися новий банк D (тобто $D = A + B + C$), а всі останні ліквідуються. Слід зауважити, що новий банк повинен пройти державну реєстрацію та ліцензування.

Зарубіжні вчені [4] під банківським злиттям розуміють також об'єднання декількох банків, у результаті якого один з них "виживає", а останні втрачають свою самостійність і припиняють існування. У вітчизняній практиці надане визначення потрапляє під термін "приєднання" або "поглинання", під яким йдеться про припинення діяльності одного або декількох банків з передачею всіх їх прав і обов'язків тій фінансово-кредитній установі, до якої вони приєднуються (тобто $A = A + B + C$). З організаційно-економічної точки зору поглинання (приєднання) означає анулювання ліцензії придбаного банку (банків) та його (їх) ліквідацію як самостійної юридичної особи (осіб) і одночасне збереження придбаного банку за умови його перереєстрації (до його статуту вносяться необхідні змі-